

TÜRK DİLLERİNDEN GÜRCÜCEYE GİRMİŞ BİRKAÇ ALINTI HAKKINDA

Luiza RUKHADZE*
Nanuli KATCHARAVA**

Özet

Gürcü folkloruna ve edebî diline Türk dillerinden girmiş olan alıntıların çokluğu, direkt olan dil ilişkilerinin sonucudur. Bu ilişkiler içinde dil etkileşimleri de ortaya çıkmıştır.

Gürcü diline Türkçeden geçmiş kelimelerin çoğu, Türk Dil Ailesinin Oğuz (Osmanlıca, Türkçe, Azerice) ve Kıpçak (Karaçayca, Kumukça) gruplarına giren sözlerden oluşmaktadır.

Bu makalede yufka, postal, köpiük, kök, kolbağı, çolak, çepiçi gibi Türk dillerinden Gürcüceye girmiş alıntı kelimeler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe - Gürcüce, Alıntı kelimeler

Abstract

We research Turkish origin vocabulary according by Georgian explanatory dictionary. The reason Turkish origin vocabulary exists in Georgian language is historical-economical and territory closeness. The borrowed vocabulary must be entered by Turkish language (Oğuz, Kipchaq and that kind group of languages). In this discussion there is whole phonetic regulatory, which characterizes Turkish words which are borrowed from Georgian language.

Keywords: Turkish - Georgian Languages, Language relations.

* G.Tsereteli Doğu bilimleri Enstitüsü

** İv. Cavakhişvili Tiflis Devlet Üniversitesi

Dilsel ilişkilerin araştırılmasında oldukça uzun geleneği olan, gerek yurtdışı gerek yurtiçi çağdaş dil bilimin önemli problemlerinden biri, tipoloji bakımından dil temaslarının incelenmesidir. Son zamanlarda ekstra dilsel faktörleri öngören branşlar yaygınlık göstermiştir. Dil ilişkileri direkt olan ve direkt olmayan iki bölüme ayrılmaktadır.

Gürcü folkloruna ve edebî diline Türk dillerinden girmiş olan alıntılarının çokluğu, direkt olan dil ilişkilerinin sonucudur. Tabii, asırlar boyunca halklar arasında, onların dil ve kültürleri arasında temaslar kurulmuştur. Bu ilişkiler içinde dil etkileşimleri de ortaya çıkmıştır. Bu her şeyden önce en açık ve net bir biçimde folklorda görülmekteydi.

Gerek Gürcü folklorunda gerek Gürcü yazılı eserlerinde, XII. asırdan sonra özellikle de XVI. asırdan itibaren Anadolu Türkçesinden, daha da geç dönemde Azeri dilinden geçmiş kelimelerin yer aldığı kanıtlanmaktadır.

Gürcü folkloruna ve diline Türkçeden geçmiş kelimelerin çoğu, Türk Dil Ailesinin Oğuz (Osmanlıca, Türkçe, Azerice) ve Kıpçak (Karaçayca, Kumukça) gruplarına giren kelimelerden oluşmaktadır.

Gürcü diline ve folkloruna Türk dillerinden giren kelimelerin hepsinde görüldüğü gibi aşağıda verdiğimiz örneklerde de, deyim in ya da kelimenin geçtiği dil in doğal kanunlarına uyan fonetik kurallar, olduğu gibi kalmaktadır.

G. ukha < T. yufka _ mayasız hamurdan yapılmış, ateş üzerinde kuru-tulmuş ince ekmek. ‘Getir yağsız, içine ukha’yı ilave et, sadece su ile pişir, yemek yap’ (Yadigar Davud, 312,2). Gürcü dilinin kartluri (kartli) diyalektinde ‘ukha’ sert hamurdan yapılmış ve şekerli süt içinde pişirilmiş incecik kuru lavaştır; düğünlerde yapılı r misafirlere dağıtı lırdı; misafirler ise isteklerine göre bahş iş verirdi; toplanmış para ekmekçilere ait idi.’

Örnek olarak sunulmuş cümlelerde (‘kurumuş ince ekmek’, ‘incecik kuru lavaş’) ekmeğ in ya da lavaş in incecik oluşu vurgulanmıştır. Etimoloji olarak ‘ukha’ kelimesi Türkçeden geçmiş olduğu için böyle açıklamanın verilmesi çok doğrudur. Mahmud Kaşgarlı’nın Sözlüğünde T. ‘yufğa’ bir sıfat olarak ‘ince, incecik’, bir isim olarak ‘katlı ekmek’ anlamına gelmektedir. G.ukha > T. jufğa ‘açılmış hamurun katı (tabakası)’ demektir. Gördüğümüz gibi fonetik ve semantik olarak G.’ukha’, T. ‘yufka’ ve Azeri ‘juxa’(azıcık fonetik değ işimle) ile çakışmaktadır.

G. postali < T. postal _ genellikle evde giyilen ökçesiz ayakkabı, terlik. Türkçede ‘postal’ ‘kaba ayakkabı’ olarak geçmektedir. Bu kelime Bulgarcada da Türk kökenli sözcük olarak bulunmaktadır. Osmanlı kelimesi olarak ‘postal’ V. Radlov’un Sözlüğünde de kayı tlanmıştır.

G. qapi < T. köpük sıvı üzerine oluşmuş beyazımsı, şeffaf olmayan bir ‘peri’ (T.Sakhokia). Bunu ‘Gürcüce Sözlük’ de aynı açıklamayla Farsçadan girmiş kelime olarak göstermektedir. S. S. Orbeliani’nin Sözlüğünde ‘qapi’ başkaların dilidir. Gürcüce ‘peri’ demektir”. Sonra devam ediyor: “qapi’ Türklerin dilidir, zaman içerisinde alınmış, yoksa Gürcüce ‘peri’ demektir”..

G. qapi < T. köpük’ten gelmektedir. ‘Köpük’ kelimesi ‘köp’ fiilin gövdesine -ük

eki eklemesiyle oluşmuştur. Çağdaş Türkçede ‘kən - köp’ fiilin olmamasına rağmen, aynı anlama gelen ‘köpür-, köpürt-‘ gibi oluşmuş kelimeler vardır. Söz edilen gövde, Başkır (күб-ек), Kırgız (көб), Uygur (kən, konyk) gibi diğer Türk dillerinde de bulunmaktadır.

G. kapi kelimesi İ. Abuladze, N. Çubinaşvili ve D. Çubinaşvili tarafından hazırlanmış üç ayrı sözlükte de kayıtlanmıştır. Davit Çubinaşvili Sözlüğünde ise ‘qapi’ kelimesinin Farsçadan girdiği yazmaktadır. Burada *Frşç. ‘qapqiri’* (köpüğün alınması için kullanılan kaşık) kelimesinden de bahsedilmektedir. Ş. Nijaradze’nin Sözlüğünde ‘köpük’, Türk kökenli kelime olarak geçmektedir.

M. Räsänen’e göre ‘köp’ Türk kökenlidir. Örneğin, Yakutçadan ‘küpan ← tu, köpük’. V. İliçsvitiç anılan gövdesini Altay dilleri için kaldırmıştır ve buna tasdik olarak Eski Kıpçak (köb) ve Eski Uygur (köpük) dillerinin verilerini de getirmiştir.

Yeni Türkçe Sözlük’te de sözü edilen kelimenin nereden ya da hangi dil-den alındığı gösterilmemektedir.

G. koki < T. kök – 1. bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besin maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm 2. dip 3. *mec.* dip, temel, esas. Gürcücede özellikle lanet formülünde kullanılmaktadır: ‘Tanrı kötü insanın kökünü kazınsın!’ (İ. Çavçavadze). ‘Sizin kökünüz kazınsın, sizin!’ (A. Tsagareli). ‘[Tüccarlar] zavallı halkı aldatıyorlar; onların kökü kazınsın bari!’ (Gürc. Sözl.). Eski Gürcücede ‘köki’ ‘dikenli bitki’ anlamına gelmektedir (S. S. Orbeliani Sözl., D. Çubinaşvili Sözl.).

‘Kök’ kelimesi Osmanlıcaya aittir. Mahmud Kaşgarlı’nın sözlüğünde: ‘yemi ot koki içku yağmur suvi’ – ‘onun yemeği ot kökleridir, içki – yağmur suyu’.

Türkçede bu kelime çok verimlidir: kökçü, köklü, kökleme, kökleşmek, kökten v.s. V. Radlov Sözlüğünde anılan kelime Karaim, Uygur ve Osmanlı dilleri için kayıtlanmıştır.

G. olbağı < T. kolbağı ‘olbağı’ eski Gürcücede ‘bilezik’ demektir. İ.Grişaşvili’ye göre ‘olbağı’ kadın süsüdür.

Edebî Türk dilinde ‘**kolbağı**’ ‘kolluk’ anlamında da tasdik edilmektedir. ‘Bilezik’ anlamıyla Erzincan, Denizli, anakkale, Ankara gibi diyalektlerinde rastlanmaktadır. Azeri dilinde ‘gulbağ’, ‘kolbağ’ şeklinde bulunmaktadır.

‘Kolbağı // gulbağ, kolbağ’ Türk-Azeri sözcüğü birleşik kelimedir. ‘kol / gol’ ve ‘bağ’ - iki kısımdan oluşan anılan birleşik kelimeye sözcükler belirsiz tamlayan kuralına göre bağlanmıştır. Sonundaki ‘ı’ III şahis iyelik ekidir.

G. olakhi < T. olak ‘olakhi’ Gürcücede ‘topal’ demektir. Ama Türk dilinde ‘olak’ eli veya kolu sakat olana denmektedir.

‘olakhi’ kelimesinin fonetik varyantı ‘lakh-una’ olmalıdır (A. Neyman,551). Burada -un eki Gürcücede küçültme sıfatını gösteren ekidir. k→ x (kh) ise tam disimilasyon sonucunda kaybolmuş görünmektedir: ‘olakhuna’>lakhuna’.

‘olakhi’ kelimesi Gürcüceye Türkçeden girmiştir. **T. olak** anlamı içinde ‘topal’ anlamının olması beklenmedik bir şey değildir. Anlaşılan anlamın genişletilmesi Türk dilinde başlamıştır: ‘tek kollu’ ya da ‘tek elli’, genellikle ‘sakat’ anlamını almıştır. Örneğin, ‘Colymbus grille’ kuşunun Türkçesi ‘olak kuşu’ yani ‘topal kuşu’dur.

‘olakh’ kelimesi Gürcü soyadlarında da kayıtlanmaktadır: ‘olokaşvili’, ama burada ‘olakh’ kısmının hangi anlamında (‘tek kollu’, ‘tek elli’ yoksa ‘topal’) kullanılmasının tespiti biraz zor gelmektedir.

Semantik bakımından diğer dillerden de örnekler getirebiliriz. Mesela, Gürcücede ‘tsaskvili’ kelimesi ‘tek’ anlamındadır, ama Osetya diline alıntı olarak ‘tek kollu’, ‘tek elli’ anlamında girmiştir. Sonra bu kelimenin anlamı (cænkwył) genişleyip ađdař Osetyacada genellikle ‘sakat’ anlamını almıştır.

G. epii < Azerice epi epi/epiş bir yaşındaki erkek keidir. Edebî Gürcü dilinde olmayan ve sadece Gürcü diyalektlerinde ve folklorunda rastlanan bu kelime S.Cikia’ya göre Azeri dilinden girmiş olmalı. S.S. Orbeliani Sözlüğünde bir yaşındaki erkek kei anlamında yer alan ‘epii’ sözcüğü yabancı kelimedir. A. şerbak’a göre Türk dillerinde bu kelimenin etimolojisi henüz belli değildir. Hint-Avrupa dillerinden gelme ihtimalini sunan şerbak, Fars, Latin (caper) ve Kelt (kapera) dillerinden örnekler vermektedir.

Bu incelemeler sırasında en önemli ölçütler olarak, başta tarihsel ve ekonomik ilişkiler ile coğrafi anlamda yakın olup olmama durumunun tespit edilmesi önemlidir. Ancak, bütün bu incelemelerimize rağmen, kaynak dilin hangisi olduğuna dair net bir tespit yapmak yine de oldukça zor görünmektedir.

Kaynaklar:

1. Gürcüce Sözlük, Tiflis, I, VIII, 1956-1963
2. S.S.Orbeliani, Gürcüce Sözlük, Tiflis, 1949
3. Kaşg. D. Besim Atalay Divani Lügat- at Türk Dizisi, Ankara, 1943
4. Kaşgarlı M., Divani Lügat-at Türk I-III, Ankara, 1939-1941
5. В.В. Радлов, Опыт словаря тюркских наречий СПб, 1886 -1911
6. Э.В. Севортян, Этимологический словарь тюркских языков, М., 1973-1980.
7. Турецко-Русский словарь, М., 1977
8. Türkiye’de halk Ağzından söz derleme dergisi, I Ankara, 1963
9. Davit Bagrationi, Yadigar-Davud, Tbilisi, 1985
10. Древнетюркский словарь, Л., 1969
11. İl.Abuladze, Eski Gürcüce Sözlük, Tiflis,1973
12. Ş.Nijaradze, Gürcücenin Acara Diyalekti, Batum, 1971
13. D.Çubinaşvili, Gürcüce Rusça Sözlük, Tiflis,1984
14. N. Çubinaşvili, Gürcüce Sözlük, Tiflis,1976
15. A. Neyman, Gürcü Eşanlamlı Sözlerin Sözlüğü, Tiflis,1961
16. Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 2005
17. М. Рясенен, Материалы по исторической фонетике тюркских языков, М., 1955
18. A.Caferoğlu, Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları), Ankara, 1994
19. T.Sakhokia, Gürcü Deyimlerinin Sözlüğü, Tiflis, 1954
20. S. S. Cikia, Doğu Kökenli Kelimelerin Tarihinden, TDÜ Çalışmaları, Tiflis, 1987
21. А.М.Щербак, Название домашних и диких животных. Историческое развитие лексики тюркских языков, М.,1961
23. В.М. Иличевитич, Опыт сравнения ностратических языков, Сравнительный Словарь, Москва, 1971